

Marek Gramlewicz

Uniwersytet Śląski

Praca socjalna z bezrobotnymi w gminie - ujęcie systemowe na przykładzie Myśliborza

Wstęp

Działania mające na celu przeciwdziałanie zjawisku bezrobocia należą do kluczowych zadań samorządu terytorialnego, w szczególności na płaszczyźnie realizacji polityki społecznej państwa i realizowanej przez samorząd pracy socjalnej. W praktyce gospodarczej odbywa się to poprzez realizację projektów, nierzadko finansowanych ze środków Unii Europejskiej. W analizowanym przypadku działania podjęte zostały w ramach projektu o nazwie „Aktywizacja - praca - sukces”¹.

Przedmiotowy projekt wpisywał się w realizację wszystkich celów szczegółowych Priorytetu VI PO KL², jak również w lokalny program aktywizacji.

We wniosku o dofinansowanie projektu podkreślono udział kobiet. W ten sposób projekt dobrze wpisywał się w Plan Działania na rok 2009 dla Priorytetu VI Programu Operacyjnego *Kapitał Ludzki* w województwie zachodniopomorskim. Projekt systemowy pn. „Aktywizacja-praca-sukces” zakładał objęcie co najmniej 338 osób z grupy bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Poziom bezrobocia kobiet w powiecie myśliborskim kształtował w analizowanym okresie się na poziomie 62% ogółu (1863 osoby). Problem bezrobocia kobiet związany jest często z brakiem możliwości podjęcia pracy z powodu sytuacji rodzinnej, w tym

¹ Odnosi się to bezpośrednio do zapisów Priorytetu VI Programu Operacyjnego *Kapitał Ludzki*. *Rynek pracy otwarty dla wszystkich*, Działania 6.1. *Poprawa dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej w regionie* oraz Poddziałania 6.1.3. *Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie aktywności zawodowej osób bezrobotnych*.

² Program Operacyjny *Kapitał Ludzki* – *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, www.efs.gov.pl

wychowywania dzieci i obowiązków domowych, przypisanych im ról społecznych - to właśnie wpływa na postrzeganie ich przez potencjalnych pracodawców jako mniej dyspozycyjne.

Z analizy danych statystycznych, zgromadzonych w sprawozdaniach o rynku pracy, przekazywanych przez Powiatowy Urząd Pracy do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, wynika, że założenia projektu systemowego odpowiadały specyfice rynku pracy powiatu myśliborskiego.

Analiza porównawcza zapisów Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Operacyjnego *Kapitał Ludzki 2007-2013* oraz zapisów wniosku o dofinansowanie pokazuje, że projekt odpowiadał celom Poddziałania 6.1.3. „Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych”. Na uwagę zasługuje fakt zaplanowania w projekcie objęcia pomocą osób, których nie obejmuje art. 49. wymienionej ustawy. Należy pamiętać, iż brak objęcia tych osób usługami rynku pracy może spowodować, iż w krótkim czasie dołączą do grupy osób długotrwale bezrobotnych.

Z analizy treści dokumentu „Projekty Systemowe Powiatowych Urzędów Pracy w ramach Programu Operacyjnego *Kapitał Ludzki 2007-2013* wynika, że przedmiotowy projekt odpowiadał założeniom dotyczącym projektów systemowych wyszczególnionym w tym dokumencie. Analiza dokumentów wykazała również to, że działania na etapie przygotowania, realizacji i rozliczenia wniosków były zgodne z zasadami określonymi w wyżej wymienionym dokumencie.

Głównym celem niniejszej analizy jest zaprezentowanie kierunków przeciwdziałania bezrobociu, wybieranych w ramach realizowanego projektu przez samorząd terytorialny. Opis ten stanowi część oceny jakości projektu systemowego, realizowanego przez PUP w Myśliborzu w ramach Poddziałania 6.1.3. PO KL oraz wpływu podejmowanych w ramach projektu działań na podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia ich uczestników. Do celów szczegółowych ewaluacji można zaliczyć ocenę stopnia, w jakim cele projektu odpowiadają problemom lokalnego rynku pracy.

Metodologia badań

W ramach niniejszego badania zastosowano następujące metody i techniki badawcze oraz metody analizy danych:

- *desk research* (analiza dokumentów),
- kwestionariuszowe wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (CATI),
- indywidualny wywiad pogłębiony (IDI).

Analiza danych zastanych (*desk research*)

Analiza danych zastanych (dokumentów) jest niezbędną i podstawową metodą stosowaną w badaniach ewaluacyjnych dotyczących funduszy strukturalnych, a w ramach tego - programów operacyjnych. Analiza dokumentów jest metodą badań społecznych, która zakłada szczegółową analizę istniejących i dostępnych danych. Metoda ta nie jest, zatem, związana z pozyskiwaniem nowych informacji, a jedynie scaleniem, przetworzeniem i analizą dostępnych danych pod kątem badania.

Analiza dokumentów stanowiła podstawę umożliwiającą selekcję informacji niezbędnych dla sformułowania założeń bądź uściślenia rozwiązań szczegółowych.

W odniesieniu do tematu niniejszego badania, analiza dokumentów programowych, projektowych oraz innych dokumentów związanych z wdrażaniem projektu, w tym osiąganiem zakładanych celów i wskaźników, stanowiła istotny i ważny punkt niniejszej oceny.

W ramach omawianego badania ewaluacyjnego analizie poddane zostały:

- dokumentacja projektu systemowego z roku 2009 (zarówno dokumentacja finansowa, jak i rzeczowa, wnioski o dofinansowanie, bilanse),
- zapisy dokumentów programowych PO KL,
- „Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”,
- „Szczegółowego Opisu Priorytetów PO KL”.

Szczegółnej analizie poddane zostały dane pozyskane z rejestru PUP, również na temat sytuacji na rynku pracy, w jakiej znajdują się uczestnicy projektu systemowego, którzy zakończyli udział w projekcie.

Wywiady telefoniczne (CATI), przeprowadzono z osobami, które zakończyły udział (zgodnie z zaplanowaną ścieżką wsparcia) w projekcie systemowym w 2009 r., co najmniej 6 miesięcy przed udziałem w badaniu.

Kwestionariuszowy wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (technika *CATI - Computer Assisted Telephone Interviewing*) opiera się na połączeniu rozmowy telefonicznej z bezpośrednim wprowadzeniem uzyskiwanych informacji do elektronicznej bazy danych. Specjalnie przeszkolony w tym celu ankieter przeprowadza wywiad ze wskazaną osobą (w standardowy, z góry określony sposób). Zwykle wykorzystuje się kwestionariusz elektroniczny ułatwiający ankieterowi wprowadzenie na bieżąco odpowiedzi respondenta do bazy danych.

W ramach niniejszego badania wywiady zostały przeprowadzone według standaryzowanego kwestionariusza wywiadu, który zawierał zarówno pytania o charakterze zamkniętym, jak i otwartym.

Dobór próby

W ramach niniejszej ewaluacji zostało przeprowadzone badanie obejmujące wylosowaną próbę 138 osób, które zakończyły udział w projekcie w 2009 r.

Wykonawca podjął działania mające na celu osiągnięcie jak najwyższej responsywności badania. W tym celu w przypadku każdej osoby z bazy danych, do której nie udało się dodzwonić za pierwszym razem, były podejmowane kolejne próby połączenia (co najmniej 3 próby), w różnych godzinach i różnych dniach, aby zwiększyć szansę na skuteczne przeprowadzenie ankiety.

Wywiad indywidualny (IDI) przeprowadzono z osobą do kontaktów roboczych, określoną we wniosku o dofinansowanie projektu systemowego (z 2009 r.) realizowanego w ramach Poddziałania 6.1.3. PO KL.

Indywidualny wywiad pogłębiony (*IDI – In-depth Interview*) opiera się na pogłębionej rozmowie przeprowadzonej przez wykwalifikowanego badacza z wybranym rozmówcą *face to face*. Jest on klasyczną techniką stosowaną w przypadku badań jakościowych. W przeprowadzonych wywiadach pytania miały charakter otwarty, a o ich kolejności i sposobie formułowania decydował prowadzący, dostosowując się do przebiegu roz-

mowy. Scenariusz wywiadu był uzupełniony o pytania pomocnicze, naprowadzające lub rozszerzające omawiane kwestie. Wszystkie elementy miały na celu uzyskanie jak najbardziej wyczerpujących, precyzyjnych informacji. W ramach niniejszego badania rozmowy utrwalone zostały za pomocą dyktafonu (za zgodą respondentów).

Wywiad został przeprowadzony na podstawie dyspozycji do wywiadu (scenariusza wywiadu). Pytania zostały pogłębione przez badacza, a poruszane w ramach wywiadu tematy wykraczały poza zakres pytań przedstawionych w dyspozycjach, w celu uzyskania jak najbardziej rzetelnych i dokładnych informacji na temat jakości zarządzania i wdrażania projektu systemowego, stosowanych instrumentów rynku pracy oraz współpracy z innymi instytucjami przy realizacji projektu.

Prezentowane wyniki badań obejmują wybraną na potrzeby niniejszych rozważań część badania ewaluacyjnego, ograniczając się do preferowanych przez bezrobotnych kierunków wsparcia, jakie otrzymali w ramach programu.

Wyniki badań

W ramach badania ewaluacyjnego przeprowadzono 138 wywiadów telefonicznych z uczestnikami projektu systemowego (40,8% ogółu uczestników wynikających z badania własnego na podstawie danych PUP Myślibórz) realizowanego przez Powiatowy Urząd Pracy w Myśliborzu. Badana grupa miała charakter losowy, a operatem badania była baza beneficjentów projektu systemowego w roku 2009. Przeprowadzono wywiady telefoniczne z 41 kobietami (29,7% ogółu uczestniczek projektu) i 97 mężczyznami (70,3% ogółu uczestników projektu).

Większość osób badanych to osoby młode. 35,5% (49 osób) stanowiły osoby w wieku 15-24 lata, a 45 respondentów (32,6%) to osoby w wieku 25-34 lata. Następne grupy wiekowe to 35-44 lata, która stanowi 15,2% (21 osób) respondentów oraz 10,1% (14 osób) w wieku 45-54 lata. Tylko 6,6% (9 osób) to osoby w wieku 55-65 lat.

Biorąc pod uwagę wykształcenie badanych podział jest mocno zróżnicowany. I tak największą grupę stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym 29,7% i z wyższym 26,1% oraz ze średnim za-

wodowym 24,6%. Następnie średnie ogólnokształcące 11,6%. Znikomy odsetek respondentów dotyczy wykształcenia podstawowego 5,1% oraz 2,2% gimnazjalnego. Niepełne podstawowe oraz ponadgimnazjalne nie wystąpiło w badanej populacji.

Zwraca uwagę duża determinacja przyszłych uczestników projektu przy podejmowaniu decyzji o udziale w projekcie. Tylko 16,7% badanych osób decyzję o udziale w projekcie systemowym podjęło po konsultacjach z innymi osobami. Reszta (83,3%) zdecydowała o tym samodzielnie. Osoby, które decyzję o udziale w projekcie podjęły samodzielnie to w większości kobiety 87,8% (ogółu kobiet), natomiast mężczyźni 81,4% (ogółu mężczyzn). W przypadku decyzji podejmowanej wspólnie z inną osobą kobiety postępowywały tak rzadziej 12,2%, zaś mężczyźni - 18,6% analizowanych przypadków.

Bardziej szczegółowa analiza wykazała, że respondenci podejmowali decyzje o udziale w projekcie najczęściej po doradztwie udzielonym ze strony członka rodziny (7,2%). Niekiedy ta sugestia wypłynęła od pracownika urzędu pracy (5,8%). Około 2,9% zadecydowała o udziale w projekcie po doradztwie ze strony znajomego. 84,1% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie. Dane dotyczą tylko osób, które korzystały z pomocy innych przy podejmowaniu decyzji.

Zwraca uwagę czas uczestnictwa w projekcie. Otóż badania wykazały, że około 37% badanych osób brało udział w projekcie systemowym przez 3-4 tygodnie oraz kolejne 26,8% to osoby uczestniczące w projekcie systemowym dłużej niż 3 miesiące. Osoby, które uczestniczyły w nim 2-3 miesiące stanowiły 19,6%, natomiast 1-2 tygodni to 13,8% badanych. 2,8% osób ankietowanych nie pamiętało, jak długo trwał ich udział w omawianym programie. Im dłużej osoby brały udział w projekcie, tym częściej znajdowały stałe miejsce zatrudnienia.

Wśród respondentów, którzy uczestniczyli w projekcie dłużej niż 3 miesiące rzadziej były to kobiety (42,6%) niż mężczyźni (57,4%). Stosunkowo częściej uczestniczyły w tym osoby młode między 15-24 lata i 25-34 lata życia, jak i mieszkańcy miast poniżej 20 tys. mieszkańców. Natomiast biorąc pod uwagę wykształcenie stosunkowo częściej były to osoby z wykształceniem wyższym lub średnim zasadniczym.

Dane wskazują, że pomoc, jaką otrzymali uczestnicy programu była możliwie szeroka i obejmowała różne formy. W praktyce było to m.in. między innymi uczestnictwo w stażach (22,5%), przygotowanie zawodowe (0,7%), szkolenia, kursy, warsztaty (60,1%). 1,4% respondentów uczestniczyło w pracach interwencyjnych. Natomiast około 21,7% otrzymało środki na podjęcie działalności gospodarczej. Wynik nie sumuje się do 100, ponieważ dotyczy pytania z możliwością wielokrotnej odpowiedzi.

Interesującym zdaje się być z tej perspektywy badawczej znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy zaproponowana w ramach projektu pomoc była skuteczna? Na ile zmieniło to sytuację uczestników projektu w analizowanym obszarze aktywności zawodowej?

Przystępując do projektu systemowego, wszystkie badane osoby były zarejestrowane w urzędzie pracy jako bezrobotne.

Analiza danych jest bardzo interesująca. W ramach badania pytano, bowiem, badane osoby o ich aktualną sytuację zawodową. 40,6% z tych osób po zakończeniu projektu było zatrudnionych, a 21% prowadziło własną działalność gospodarczą. W sumie 61,6% osób objętych badaniem miało pracę. Warto dodać, że 28,6% osób zatrudnionych ukończyło w ramach projektu staże, a 71,4% uczestniczyło w szkoleniach, kursach i warsztatach. Własną działalność gospodarczą prowadzą osoby dofinansowane z projektu. Stanowiło to 5,4% beneficjentów projektu.

Równocześnie, 6,5% badanych osób jest nadal zarejestrowanych w urzędzie pracy jako osoby bezrobotne, a 5,1% - zarejestrowanych jako osoby poszukujące pracy. Około 15,2% nie jest zatrudnionych ani zarejestrowanych w urzędzie pracy. 8,7% odbywa staż oraz 2,2% uczy się/studiuje. 0,7% pracuje w gospodarstwie rolnym. Zmiany statusu zawodowego uczestników projektu systemowego są pozytywne.

Reasumując należy stwierdzić, że prowadzone projekty aktywnego przygotowywania bezrobotnych do reaktywacji w gospodarce przynoszą w dużej mierze pozytywne skutki. Potwierdzają tę tezę wywiady. Bliższa analiza wykazała przy tym, że działania w ramach projektu systemowego okazały się najbardziej efektywne wobec osób krótkotrwale bezrobotnych (poniżej 6 miesięcy), a także, że kobiety skuteczniej korzystały z możli-

wości, jakie stwarzał projekt i stosunkowo częściej znajdowały pracę niż mężczyźni. Różnice te nie były jednak bardzo istotne.

Generalnie pozwala to z pewną dozą optymizmu stwierdzić, że aktywne formy włączania ludzi w sferę aktywności zawodowej przynoszą efekty dużo bardziej trwałe, niż działania o doraźnym charakterze, ograniczające się do wsparcia, które likwiduje problem na krótki okres. Nie można jednak przyjąć tezy, że będzie to jedyna forma aktywizacji zawodowej osób pozbawionych pracy. Różnorodność form pracy z bezrobotnymi jest, bowiem, jedynym mechanizmem skutecznie przeciwstawiającym się zmieniającym się oczekiwaniom rynku pracy.

Streszczenie

Słowa kluczowe: bezrobocie, praca socjalna, aktywizacja zawodowa, Gmina Myślibórz, badanie

Autor prezentuje rezultaty badania bezrobotnych uczestniczących w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki, mającym na celu przeciwdziałanie bezrobociu. Badanie pokazuje zaskakująco pozytywne wyniki realizacji tego projektu.

Social work with the unemployed in a community - a systemic approach illustrated with an example of Myślibórz community

Summary

Key words: unemployment, social work, employment support policy, community Myślibórz

The author presents the results of examining the unemployed who participate in the Human Capital Operational Programme, aimed at combating unemployment. The study shows a surprisingly positive results of this project.